

Ob intervjuju tov. Kardelja o nekaterih problemih tržišča

Odgovori tovariša Kardelja »Naši skupnosti« (št. 1 letošnjega leta) opozarjajo med drugim tudi na škodo, ki bi jo naši trgovini lahko povzročila neutemeljena »reorganizacijska« naglica pri izvajanju spremenjene uredbe o trgovski dejavnosti. Opozorilo tovariša Kardelja je prišlo o pravem času in bo pripomoglo, da bomo našli v konkretnih primerih ustrezajoče rešitve.

Kakor je znano, je ena izmed glavnih značilnosti te »organiza-

cijske« naglice na področju trgovine težnja, da se trgovska poslovalnica znotraj podjetja spravi v položaj take prodajalne, ki ne bi imela skoraj nikakršnih pravic. Take težnje odvzemajo občinam ekonomski interes za vsestransko razvijanje in krepitev trgovske mreže, kar vsekakor ne bi koristilo potrošnikom niti trgovini.

Nekaj primerov

Primere takega stališča in akcij smo mogli opaziti skoraj v vsaj državi, razen v Sloveniji. Naj navedemo samo nekaj primerov na podlagi podatkov Zveze trgovinskih zbornic iz lanskega decembra. V Trgovinski zbornici za mesto Beograd se je na primer pojavilo tolmačenje, da trgovska poslovalnica ne more biti samostojna, če ne zaposluje vsaj deset delavcev in uslužbencev, če nima pod isto streho prodajalne, skladišča, pisarne, če ne vodi samostojnega knjigovodstva v sami poslovalnici itd. Kot naravna posledica takega stališča je nastal predlog, ki v bistvu zahteva, naj bi bila trgovska mreža Beograda sestavljena iz majhnega števila velikih podjetij z neznatnim številom samostojnih poslovalnic. No, ko je nedavno na posvetovanju predstavnikov beograjskih občin in Trgovinske zbornice posegel vmes tovariš Minić, so stvari spet prišle na svoje mesto. V Zagrebu naj bi se mreža samostojnih poslovalnic zmanjšala na četrtino. V Zrenjaninu so pustili od 72 samostojnih poslovalnic v istem položaju samo 20, medtem ko so druge vključili v 5 podjetij na drobno. V Pulju je od 16 samostojnih trgovskih poslovalnic ostala ena sama. V Čakovcu so z odločbo spojili vseh 10 samostojnih poslovalnic v 2 novi trgovski podjetji. V 24 občinah Makedonije, kjer so izvedli anketo, so od 388 samostojnih poslovalnic ukinili 167, nameravali pa so ukiniti še nadaljnjih 125 poslovalnic. V Nikšiću so z odločbo ljudskega odbora »reorganizirali« vseh 9 trgovskih poslovalnic v 2 novi trgovski podjetji itd., itd.

Stvar seveda ni v samem ustanavljanju podjetja. Normalni

razvoj bo šel vsekakor v smeri združevanja trgovskih poslovalnic v moderno opremljena velika trgovska podjetja, ki bodo lahko ceneje in bolj poslovala kakor pa bi to mogle razdrobljene prodajalnice. Zlo je v tem, ker mora opisana prakticistična orientacija v naših razmerah nerazvite in tehnično zelo slabo opremljene trgovske mreže nujno pripeljati do zmanjšanja že tako ozke in nezadostno opremljene trgovske mreže. Zato je treba, kakor je dejal tovariš Kardelj, postaviti kot osnovo naših naporov na področju trgovine večje prizadevanje ljudskih odborov, zbornic in družbenih organizacij, da bi se trgovina vsestransko razvila. Kot izhodno točko pa je treba vzeti trgovsko poslovalnico, ki bo čim bližje potrošniku in ki bo imela zadosti samostojnosti in zadosti ekonomske spodbude tako za delovni kolektiv v poslovalnici, kakor tudi za ljudski odbor, na katerega področju poslovalnica dela, in tudi za potrošnike, ki v njej kupujejo. Združevanje samostojnih trgovskih poslovalnic v podjetja in opuščanje poslovalnic s pavšalom mora nastopiti kot posledica vsestranskega izboljšanja naše trgovine, predvsem po zaslugi njene moderne tehnike opremljenosti. V nasprotnem primeru bi hočeš nočeš nujno prišli do administrativnega monopola v trgovini. Posledica pa bi bila ne samo pomanjkanje resnične družbene kontrole, temveč tudi zožitev tržišča, s tem pa bi prišli tudi do tega, da bi bilo manj blaga in da bi se zvišale cene. Borba za blago bo namreč toliko bolj učinkovita, kolikor bolj široko in pravilno bo organizirana trgovska mreža.

Samostojni ekonomski obračun

Nemogoče je predpisati tako shemo za razmerje med poslovalnico in podjetjem, ki bi bila ne-premenljiva in ki bi ustrezala vsem razmeram. To razmerje je odvisno od mnogih činiteljev in gre lahko od popolnoma samostojne poslovalnice pa do navadnega servisa in celo do poslovalnice na pavšal, ki je pod določenimi pogoji vključena v podjetje. V mestu bo ta odnos vsekakor ožji kot na vasi. Če bo poslovalnica bolj izkoriščala skupna tehnična sredstva, bo po sami naravi stvari bolj navezana na podjetje, kakor pa če gre za primitivno majhno poslovalnico, ki ne more dosti izkoristiti modernih tehničnih sredstev podjetja. Sta pa dva pogoja, ki ju je treba vsekakor zagotoviti v

razmerju med poslovalnico in podjetjem. Prvič, vsaka poslovalnica, ki je v sistemu podjetja, mora biti izkazana kot samostojen obrat s posebnim finančnim obračunom, ne glede na to, kje ta obračun vodi, ali v sami poslovalnici, ali pri podjetju. Izkazana mora biti z določenimi, na podlagi prometa ugotovljenimi finančnimi obveznostmi do ljudskega odbora občine, na katere teritoriju poslovalnica deluje. Drugič, nobena poslovalnica v sestavi podjetja ne sme biti vezana izključno na isto blago, ki ji ga daje njeno podjetje. Imeti mora pravico, da kupuje blago tudi drugje, če je boljše in cenejše in da določa cene po lastni kalkulaciji. Vsaka poslovalnica pa bi morala z dogovor-

jenim zneskom sodelovati pri vlaganju v skupni sklad podjetja, v čigar sestavi je.

Notranje nasprotje med poslovalnico in podjetjem po eni strani ter poslovalnico in ljudskim odborom po drugi strani, predstavlja zelo močan činitelj kontrole. To nasprotje pa lahko pride do polnega in blagodejnega izraza samo v svobodnih, na ekonomske pogoje postavljenih zakonskih in pogodbenih odnosih. Razen tega pa je samo tako mogoče ostvariti pogoje za učinkovito delo ustanove potrošniških svetov in drugih oblik družbene kontrole.

Naše gospodarstvo

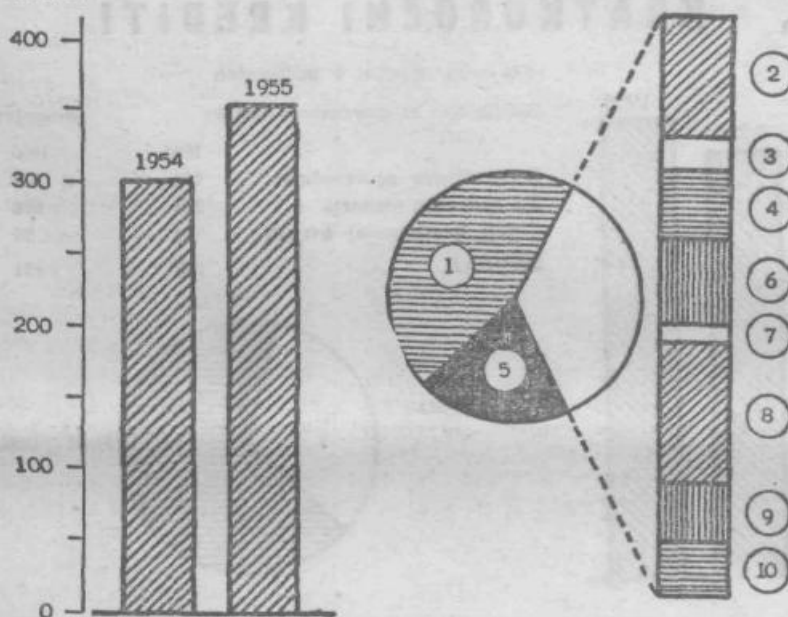
Uvoz najvažnejših prehranbenih proizvodov v letu 1954 in 1955

	1954		1955	
	ton	milijonov din	ton	milijonov din
Pšenica	831.534	18.677	975.384	22.719
Riž	4.799	386	19.933	695
Sladkor	—	—	45.833	1.701
Mast	20.823	2.631	35.707	3.610
Margarina	1.883	178	9.610	964
Kava	1.521	756	2.924	1.022
Kakao	2.198	857	3.379	928
Južno sadje	6.070	223	9.579	332
Suho grozdje	1.377	92	1.863	138
Čaj	36	20	57	24

V zadnjem času se je razvoj našega zunanjetrgovinskega poslovanja preusmeril k postopnemu likvidiranju deficita naše trgovinske bilance.

GIBANJE IN STRUKTURA SKUPNIH INVESTICIJ

V milijardah dinarjev

Vrsta dejavnosti	Potrošek od 1. I. do 30. XI. v milijardah dinarjev			
	1954	struktura v %	1955	struktura v %
Skupaj:	300	100	354	100
1. Industrija in rudarstvo	152	50,7	166	46,9
2. Kmetijstvo	13	4,3	23	6,6
3. Gozdarstvo	1	0,3	7	2,0
4. Gradbinstvo	14	4,5	14	3,9
5. Promet	58	19,3	70	19,8
6. Trgovina	11	3,7	18	5,0
7. Obrt in domača dejavnost	2	0,7	3	0,9
8. Stanovanjsko-komunalna dejavnost	27	9,1	30	8,5
9. Kulturno-socialna dejavnost	9	3,1	12	3,3
10. Dejavnost državnih organov in drugo	13	4,3	11	3,1

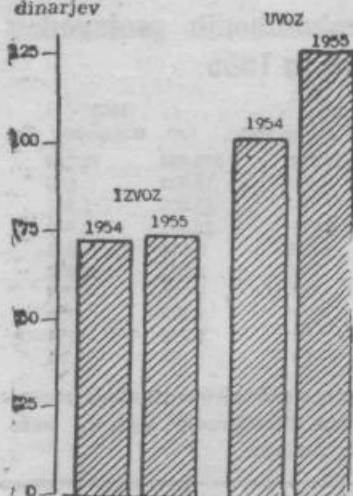
Podatki se nanašajo na bruto investicije (skupaj s potroškom amortizacije) in jih navajamo v tekočih cenah. Potrošek za dobo od 1. januarja do 30. novembra 1955 obsega tudi investicije iz sklada regresov in dotacij (z regresi kmetijstvu), iz skladov za pospeševanje industrijske proizvodnje, kmetijstva, gozdarstva, gradbinstva, za raziskovalna dela, za osebje v skupnem znesku približno 16 milijard din. Potemtakem imajo podatki za leto 1955 nekoliko širši obseg kakor za leto 1954 in moramo to pri vzporedjanju potrošnih investicijskih sredstev za prvih 11 mesecev leta 1955 z istim razdobjem leta

1954 upoštevati. Prav tako je treba upoštevati pri tem primerjanju še okolnost, da so bile cene gradbenega in drugega investicijskega materiala v letu 1955 višje kakor v letu 1954 in da so se tudi plače nekoliko povečale. V prvih 11 mesecih leta 1955 smo porabili za investicije in investicijsko vzdrževanje 354 milijard din, to je za 54 milijard ali za 18% več kakor v istem razdobju v letu 1954. Če upoštevamo pri tem še širši obseg podatkov v letu 1955 v primerjavi z letom 1954 za približno 4% in da so se cene gradbenega materiala zvišale za približno 8%, izdelkov lesne industrije za 12%, sredstev

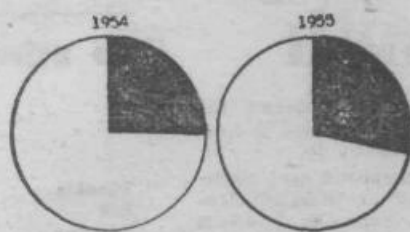
za delo za 7%, nam kaže tako velik porast potroška sredstev v prvih 11 mesecih 1955, da je fizični obseg investicij moral biti v tem razdobju v letu 1955 večji kakor v istem razdobju leta 1954. To bi lahko sklepali tudi iz okolnosti, da je bilo število zaposlenih oseb v gradbinstvu v prvih 11 mesecih leta 1955 za 4% večje kakor v letu 1954, prav tako pa tudi število vseh opravljenih učinkovitih ur. V prvih 11 mesecih leta 1955 je bilo razen tega sorazmerno več potrošeno za opremo kakor v istem razdobju prejšnjega leta.

Ce torej iz gornjih podatkov lahko sklepamo, da je fizični obseg gradbenih del bil v prvih 11 mesecih leta 1955 večji kakor v istem razdobju leta 1954, to tem bolj velja za opremo z montažo, ker je njen delež v skupni potrošnji porastel v tem razdobju leta 1955 v primerjavi z istim razdobjem leta 1954. Pri tem je treba upoštevati, da se potrošek za investicije v prvih 11 mesecih leta nanaša predvsem na opravljena investicijska dela v prvih 10 mesecih, ker se izplačila praviloma izvršujejo za nazaj. Dolež, dokler ne bomo imeli podatkov o vseh izdatkih za investicije, ni mogoče delati sigurnih in končnih sklepov, posebno zato ne, ker so bili v zadnjih mesecih leta 1955 podzvzeti ukrepi za omejitve ali ustavitve del na posameznih objektih.

ZUNANJA TRGOVINA

V milijardah
dinarjev

Kakor kažejo začasni podatki, je znašal v letu 1955 izvoz 74 milijard, uvoz pa 129 milijard

dinarjev. Komercialni uvoz, to je uvoz po odbitku tristranske pomoči, je znašal 94 milijard dinarjev.

Torej je znašal deficit v naši trgovski bilanci v odnosu na ustvarjeni komercialni uvoz okrog 20 milijard dinarjev.

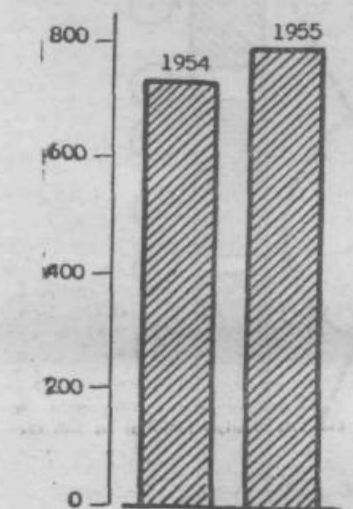
V primerjavi s predhodnim letom se je v letu 1955 zlasti povečal uvoz hrane — za 10,8 milijard, surovin — za 7,2 milijard, opreme za industrijo in promet — za 6,0 milijard in kemičnih proizvodov — za 2,6 milijard

V letu 1955 smo vložili največ naporov v to, da bi preskrbeli prebivalstvu neobhodne prehranske proizvode, kar vidimo iz naslednje tabele:

Razvoj naše zunanje trgovine je v zadnjem času usmerjen k postopnemu odpravljanju deficita naše trgovinske bilance.

Zanimivo je, da je v zadnjih dveh letih edino v septembru 1954 izvoz presegel uvoz za 508 milijonov in sedaj v decembru 1955 za 1259 milijonov din.

KRATKOROČNI KREDITI

V milijardah
dinarjev

Odobreni krediti v milijardah

Stanje dne 30. novembra Indeks

	1954	1955	Indeks
Na področju proizvodnje	428	469	110
Na področju prometa	265	268	101
Ostali kratkoročni krediti	40	54	135
SKUPAJ	733	791	108

Tabela kaže stanje odobrenih kratkoročnih kreditov za redna in dopolnilna obratna sredstva gospodarskih organizacij in drugih kratkoročnih kreditov pri vseh bankah in hranilnicah v državi.

V letu 1955 smo zabeležili največji porast kratkoročnih kreditov v mesecu novembru in sicer pri kreditih za dopolnilna obratna sredstva. Ta porast znaša 17 milijard dinarjev ali 2,2% v primerjavi s stanjem dne 31. oktobra 1955, oziroma 58 milijard ali okrog 8% v primerjavi s stanjem dne 30. novembra leta 1954. Istočasno je bilo v teku novembra leta 1955 opaziti zmanjšano povpraševanje po žiro računih v gospodarstvu in sicer za 13 milijard dinarjev, kar dokazuje, da se je povečala potreba po denarnih sredstvih.

Kakor vidimo iz gornje tabele, je nastal porast kratkoročnih kreditov v primerjavi z istim mesecem predhodnega leta v prvi vrsti na področju proizvodnje. Na tem področju imamo tudi porast fizičnega obsega proizvodnje (brez kmetijstva za okrog 13%), števila zaposlenih (za okrog 11%) in zalog.

Tudi ostali kratkoročni krediti so precej porasli v primerjavi z istim obdobjem predhodnega leta in to v dobrem delu zaradi povečanja potrošniških po-

sojil, ki znaša okrog 6 milijard dinarjev.

Skupni porast v obdobju avgust-november, ko imamo navadno sezonsko povečanje kreditov, znaša v letu 1955 50 milijard dinarjev ali 6,7%, v istih štirih

mesecih leta 1954 pa je znašal 46 milijard ali 6,6%, torej razmeroma skoraj prav toliko.

Skupna vsota odobrenih kratkoročnih kreditov je bila razvrščena na dolžnike po vrstah dejavnosti na naslednji način:

Vrsta dejavnosti	1954		1955	
	milijard dinarjev	struktura v % od skupnega	milijard dinarjev	struktura v % od skupnega
Industrija in rudarstvo	354	48,2	391	49,4
Kmetijstvo	29	4,0	31	3,9
Gozdarstvo	2	0,3	2	0,2
Gradbeništvo	29	4,0	31	3,9
Promet	23	3,2	22	2,7
Trgovina	242	33,0	246	31,1
Obrt in domača obrt	14	1,9	14	1,8
Stanovanjsko-komunalna dejavnost	1	0,1	1	0,1
Kulturno-socialna dejavnost	8	1,1	7	1,0
Dejavnost državnih organov in ostalo	31	4,3	46	5,9
SKUPAJ	733	100,0	791	100

Kakor vidimo iz gornjega pregleda, se v letu 1955, v primerjavi z letom 1954, struktura odobrenih kratkoročnih kreditov ni občutno spremenila, razen pri prometu in trgovini, katerih udeležba se je v skupnem znesku kredita nekoliko zmanjšala. Pri

državnih organih in ostalih dejavnostih opazimo povečanje udeležbe v skupnem znesku odobrenih kreditov in to — kakor smo že omenili — v dobrem delu zaradi porasta potrošniških posojil.

Zmanjšanje investicij

Vse do sredine lanskega leta so investicije v primerjavi z letom 1954 stalno rastle iz meseca v mesec. V 6 mesecih smo vložili okrog 56 milijard več kakor v šestih mesecih leta 1954. V drugem polletju pa je slika drugačna: od julija do novembra leta 1955 smo potrošili manj kakor od julija do novembra 1954.

Podobno je tudi z gradbenimi deli. Primerjava kaže takole sliko (v milijonih efektivnih delovnih ur):

	1954	1955
januar	15	27
februar	16	28
marec	26	32
april	33	36
maj	36	38
juni	39	43
julij	42	42
avgust	48	45
september	50	45
oktober	47	41
november	44	37

V prvem polletju so bila dela v vsakem mesecu večja kakor v istem mesecu leta 1954. V drugem polletju pa je bilo ravno obratno. Investicije so počasnejše in vse bolj prihajajo do izraza ukrepi in omejevanje investicij.

To zmanjšanje je posledica ukrepov, ki smo jih storili lani, da bi omejili investicije in zavrli trošenje sredstev za investicije iz skladov za samostojno razpolaganje, amortizacijskih skladov itd.

TEŽAVE STROJEGRADNJE

V sedmi številki »Naše skupnosti« smo obširneje pisali o razlogih, ki so privedli do te uredbe in o tem, kaj smo z njo dosegli. Govorili smo tudi o posledicah gradnje takih objektov, za katere ni bilo sredstev. Znano je, da je neodgovornost nekaterih investitorjev najbolj prizadejala določena gradbena podjetja in tista podjetja, ki proizvajajo investicijske materiale in opremo.

V pismih, ki smo jih dobili od podjetij strojegradnje (objavljam jih na str. 8 in 9), lahko najdemo nekaj primerov, ki govore, kako se je to odrazilo v tej industrijski veji.

Iz podjetja »Djuro Djakovič« iz Slavonskega Broda pišejo: »Zlasti naše podjetje je zaradi tega prišlo v zelo težaven položaj. Pričakujemo, da bomo imeli v začetku tega leta v skladišču za okrog 600 milijonov din končnih izdelkov, v nedokončani proizvodnji pa jih imamo še za okrog 200 milijonov din. Ne glede na to, da dobivamo za te proizvode izredne kredite, ni s tem še nič rečeno, ker se cena zaradi visokih obresti povečuje in bomo zato imeli še dosti težav, preden bomo prodali te izdelke.«

Podobne težave imajo v »Iskri« v Kranju, »Ivo - Lola Ribare« v Železniku, v tovarni orodnih strojev »Stupa«, ki ni mogla izterjati terjatev od Zenice in Iljaša itd. Kaže, da je edino Tovarna avtomobilov v Mariboru lahko poslala takle odgovor:

»Podjetje je upoštevalo direktive Narodne banke in tistim kupecem, ki niso imeli vnaprej zagotovljenih sredstev, ni dobavilo vozil. V tem pogledu nismo imeli, razen malih izjem, nobenih težav.«

GRADBENA PODJETJA V NOVEM POLOŽAJU

V zadnjem času se v nekaterih gradbenih podjetjih pojavlja precejšnja negotovost glede nadaljnjega razvoja v zvezi z ukre-

pi za omejitve investicij. Ponekod so, razen drugega, brez podrobnejših računov in brez resnejših priprav odpustili večje število delavcev. Najvažnejše pa je vsekakor to, da moramo prej dobiti pravo sliko stanja, da moramo vsako podjetje po svojih pogojih in možnostih najti v prihodnjem obdobju svoje prave mesto in da se v tej smeri pripravlja za prihodnjo sezono.

Zmanjšanje obsega gradbenih del v družbenem sektorju ne bo imelo samo te posledice, da bomo gradili v okviru stvarnih možnosti, temveč tudi to, da bo začel delovati zakon ponudbe in povpraševanja v smeri znižanja lastne cene gradbenih del. Gradbena podjetja se bodo organizacijsko okrepila s tem, da bodo obseg poslovanja skrčila do meje realne zmogljivosti mehanizacije ter strokovnih delavcev in uslužbencev. Zaradi nizke stopnje opremljenosti gradbenih podjetij v FLRJ moramo še vedno zaposlovati določeno število nekvalificirane delovne sile. Moramo imeti pred očmi, da zmogljivost gradbenih strojev celo tedaj, ko jih imamo dovolj, ne more biti vedno v skladu zaradi razlike med količinami in vrstami del po posameznih gradbiščih.

Manjši obseg del bo omogočil koncentracijo gradbene mehanizacije in postopen prehod na mehanizirano delo v gradbinstvu. Proizvodnja gradbinske opreme v FLRJ to že omogoča. Gradbena podjetja bodo prav gotovo morala vskladiti in spopolniti vrste in zmogljivosti gradbenih strojev po posameznih gradbiščih, ki jih je treba v celoti mehanizirati, ne pa razvlačiti mehanizacije tako, da se določijo za vsako gradbišče po eden do dva stroja.

Večji obseg stanovanjske in podobne gradnje bo zahteval tudi mnogo večjo mehanizacijo tako za čisto gradbeno kakor tudi za obrtniška dela. Zato bomo morali deloma še osvajati in proizvajati stroje za obrtniška dela in druge stroje, ki jih rabimo za visoke gradnje.

Tista gradbena podjetja, ki so v preteklem obdobju nerealno večala svoje zmogljivosti samo tako, da so zaposlovala vse večje število nekvalificiranih delavcev iz vasi, ki pa nimajo zadosti strokovne delovne sile niti mehanizacije, ne moremo strogo vzeti šteti med gradbena, temveč bolj obrtniška podjetja. Taká podjetja bi se lahko razvijala kot obrtniško-gradbena podjetja. Prav to pa zahteva sprememba strukture gradenj. Vse več gradimo stanovanjskih objektov in objektov družbenega standarda sploh, kjer imajo obrtniška dela pomembno vlogo. Obrtniške zmogljivosti pa so še zelo nezadostne, to delo je neorganizirano in ga opravljamo skoraj v celoti ročno, brez uporabe strojev.

Manjša gradbena podjetja imajo možnost, da se usmerijo k gradnji na vasi. Razen tega pa se vse bolj kaže potreba po manjših gradbenih in obrtnih podjetjih, ki bi vzdrževala vse vrste gradbenih objektov in opravljala velika popravila, pa tudi manjše rekonstrukcije.

Zmanjšanje obsega gradbene dejavnosti bo omogočilo, da se gradbena podjetja uredijo in okrepijo, da organizirajo svoje zmogljivosti in da svoje poslovanje napravijo bolj rentabilno.

J. V.